

unsur mihrap da geç bir döneme ait olup sanat değeri yoktur.

BİBLİYOGRAFYA :

T SMA, nr. D 9567; *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546)*, s. 424; Ayvansarayî, *Hadikatü'l-cevâmi'*, I, 159; a.e.: *Camilerimiz Ansiklopedisi* (haz. İhsan Erzi), İstanbul 1987, I, 218-219; J. von Hammer-Purgstall, *Constantinopolis und der Bosporos*, Pesth 1822, I, 383-384; A. G. Paspatis, *Byzantinai Meletai*, İstanbul 1877, s. 326-332; a.mlf., "Recherches sur les églises byzantines transformées en mosquées", *l'Univers-revue orientale*, sy. 5, İstanbul 1875, s. 288-289; D. Pulgher, *Les anciennes églises byzantines de Constantinople*, Wien 1878, s. 31-40; J. P. Richter, *Quellen der byzantinischen Kunstgeschichte*, Wien 1892, s. 162, 195-197, 247; A. Mordtmann, *Esquisse topographique de Constantinople*, Lille 1892, s. 76; Ph. Forchheimer - J. Strzygowski, *Die byzantinischen Wasserbecälter von Konstantinopel*, Wien 1893, s. 107, nr. 35; F. I. Schmit, "Kakhriedzami", *Izvestija Russkogo Arheologiceskogo Institutu v Konstantinopole XI*, Sofia - München 1906, I-II; Mehmed Ziyâ, *Kariye Cami-i Şerifi*, İstanbul 1326; A. Rüdell, *Die Kahrie-Djammisi in Konstantinopel, Ein Kleinod byzantinischer Kunst*, Berlin 1908; A. van Millingen, *Byzantine Churches in Constantinople, Their History and Architecture*, London 1912, s. 288 vd.; J. Ebersolt, *Monuments d'architecture byzantine*, Paris 1934, s. 51-161; A. M. Schneider, *Byzanz, Vorarbeiten zur Topographie und Archäologie der Stadt*, Berlin 1936, s. 57-58; Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 394-403; A. Süheyl Ünver, *İstanbul'da Sahabe Kabirleri*, İstanbul 1953; Aziz Ogan - V. Mirmiroğlu, *Kariye Cami, Eski Hora Manastırı*, Ankara 1955; P. G. İnciciyan, *XVIII. Asırda İstanbul* (nşr. H. D. Greasyan), İstanbul 1956, s. 48; R. Janin, *La géographie ecclésiastique de l'Empire byzantin, I - Le siège de Constantinople et de patriarchat œcuménique, II. Les églises et les monastères*, Paris 1969, s. 531-538; T. F. Mathews, *The Byzantine Churches of Istanbul: A Photographic Survey*, Pennsylvania 1976, s. 40-58; W. Müller-Wiener, *Bildlexikon zur Topographie Istanbul*, Tübingen 1977, s. 159-163; a.e.: *İstanbul'un Tarihsel Topografyası* (trc. Ülker Sayın), İstanbul 2001, s. 159-163; Çelik Gülersoy, *Kariye (Chora)*, İstanbul 1980; a.mlf., "Kariye", *Arkeoloji ve Sanat*, I/1, İstanbul 1978, s. 13-16; I/2, s. 18-22; III/3, s. 17-22; Semavi Eyice, *Son Devir Bizans Mimarisi*, İstanbul 1980, s. 46-51; a.mlf., *Kariye Mosque Church of Chora Manastery*, İstanbul 1997; Aptullah Kuran, *Mimar Sinan*, İstanbul 1986, s. 342; R. G. Ousterhout, *The Architecture of the Kariye Camii in Istanbul*, Washington 1987; a.mlf., "A Sixteenth-Century Visitor to the Chora", *Dumbarton Oaks Papers*, XXXIX, Washington 1985, s. 118-124; Şevket Gürel, *İstanbul Evliyalari ve Fetih Şehidleri*, İstanbul 1988, s. 49-52; *Fâtih Camileri ve Diğer Tarihî Eserleri* (haz. Fatih Müftülüğü), İstanbul 1991, s. 142-143; Mübahat S. Kütükoğlu, *XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri*, Ankara 2000, s. 253; a.mlf., "Dârü'l-hilâfeti'l-Âliyye Medresesi ve Kuruluşu Arefesinde İstanbul Medreseleri", *İTED*, VII/1-2 (1978), s. 136; Zarif Orkun, "Hassa Mimarları", *Arkitekt*, VIII/12, İstanbul 1939, s. 333-342.

SEMAVİ EYİCE

KARİZ

(القريضة)

Recez vezni dışındaki bir vezinle yazılmış şiir (bk. ŞİİR).

KARKARATÜLKÜDR GAZVESİ

(غزوة قرقرة الكدر)

Hz. Peygamber'in Benî Süleym ve Benî Gatafân'a karışı yaptığı sefer (2/624).

İslâm ordusunun Bedir Gazvesi'nden dönmesinden yaklaşık bir hafta sonra, Benî Süleym ve Benî Gatafân kabilelerine ait kuvvetlerin Medine'ye 8 berdlik mesafede bulunan Karkara mevkiindeki Küdr suyunun başında toplanmakta oldukları haberi alındı. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Medine'de yerine Siba' b. Urfuta'yı (veya İbn Ümmü Mektûm) bırakarak 200 kişilik bir kuvvete yola çıktı; bu seferde yanına beyaz renkli sancağını almış ve onu Hz. Ali'ye vermişti. Küdr suyuna varıldığında orada hiç kimsenin bulunmadığı görüldü ve Resûl-i Ekrem, adamlarından bazılarını keşif için vadinin üst tarafına yollayarak kendisi iç bölgeye doğru ilerledi. Yolda karşılaşılan bir çoban sorguya çekildi; fakat işe yarar bir bilgi elde edilemedi. Çoban, Benî Süleym ve Benî Gatafân'a ait 500 deveyi beş gün boyunca suya indirmemekle görevliydi ve müslümanların gelişini duyan düşmanın dağıldığı anlaşılıyordu. Üç gece bekledikten sonra develer ganimet olarak alınıp Medine'ye doğru hareket edildi. Hz. Peygamber şehre yaklaşırken Sırâr mevkiine gelince develerin beşte birini ayırıp geriye kalanını müslümanlara göre Yesâr adlı çoban da esir alınmış ve bir sabah kendiliğinden namaza katıldığı görülünce Resûlullah tarafından âzat edilmiştir (Vâkıdî, I, 186; İbn Sa'd, II, 31). On beş gün süren bu seferin Şevval 2 (Nisan 624) veya Muharrem 3'te (Temmuz 624) vuku bulduğu rivayet edilmektedir. Bir müddet sonra Hz. Peygamber, Gâlib b. Abdullah el-Leysî kumandasında bölgeye yeni bir birlik yollamış ve üç şehid veren müslümanlar çok sayıda hayvanı ganimet alarak geri dönmüşlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *el-Megâzi*, I, 186-187; İbn Hişâm, *es-Sire*, III, 46; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 31; İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eser*, Beyrut, ts. (Dârü'l-mâ'rife), I, 297-298; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 139; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), II, 234.

HÜSEYİN ALGÜL

KARKIN

Oğuz boylarından biri.

Kızık gibi bazı bakımlardan diğer boylardan ayrılan ve bu sebeple Kalaç (Halaç) adıyla da anılan Karkın boyu Kâşgarlı Mahmud'un listesinde bulunmamaktadır. Bununla beraber Anadolu'da altmış iki yer bunların adını taşıyordu. Yirmi dört Oğuz boyu arasında beşinci sırada yer alan Karkınlar Anadolu'nun fetih ve iskânında önemli rol oynamışlardır. Nitekim Türkiye'nin geniş bir kesimine yayılan boya ait sekiz köy Sivas, altı köy Karahisarısâhib (Afyon), altı köy Saruhan (Manisa) ve dört köy de Karesi (Balıkesir) sancaklarında bulunmaktaydı. Kaynaklardan, Karkınlar'ın adı geçen sancaklara bilhassa XII-XIV. yüzyıllarda kümeler halinde yerleştikleri anlaşılmaktadır.

Karkınlar'a Yıldız Han'ın oğulları arasında yer veren Reşidüddin (XIV. yüzyıl başları) ülüşünün "sağ umaca", onkununun tavşancıl olduğunu belirttiği boyun damgasını da vermektedir. Yine aynı müellif Karkın'ın "çok ve doyurucu aş" mânasına geldiğini de belirtir. XV. yüzyılın birinci yarısında yaşamış olan Yazıcıoğlu Ali ise Reşidüddin'in Karkınlar hakkında yazdıklarını eserine aynen almıştır.

Anadolu'daki Karkın oymakları içinde nüfus bakımından en önemlileri Halep Türkmenleri ile Dulkadirli ulusu içinde ve Hamîd-ili'nin Eğridir kazasında bulunmaktaydı. Bunlardan Halep Türkmenleri arasındaki Karkın oymağının XVI. yüzyılda Antep yöresinde yurt tuttuğu görülmektedir. XVII. yüzyılın ortalarından itibaren bu oymağın bir kısmı yerleşik hayata geçmiş, bunun sonucunda Oturak Karkın ve Göçer Karkın olmak üzere iki kol ortaya çıkmıştır. Günümüzde Uşak ilinin Banaz ilçesine bağlı Büyük Oturak ve Küçük Oturak köyleriyle demiryolu üzerinde Oturak adlı istasyon vardır. Daha sonraki yüzyıllarda bu kollardan Göçer Karkınlar'ın aynı yörede ve belki de diğer yörelerde yerleşik hayata geçtikleri tahmin edilmektedir.

Dulkadirli ulusu içindeki Karkınlar ise nüfusça Halep Türkmenleri Karkınları'ndan daha fazla idi; ancak onlar da toplu bir halde değil muhtelif kollara ayrılmış bir şekilde bulunmaktaydılar. Bu Karkın kollardan en büyüğü, Dulkadirli elinin en tanınmış boylarından Dokuz'un (diğer adı Bişanlı; şimdi Beşenli) bir obasını meydana getirmekteydi. Bu durum iki teşekkül arasında kabilevî bir akrabalık

olduğu şeklinde yorumlanabilir. Dulkadirli ulusu içinde yer alan bu grup daha sonra İfrâz-ı Zulkadriyye oymakları içerisinde görülmektedir. Diğer bir Karkın kolu da Dede Kargın adlı bir şeyhin Göksun'da bulunan zâviyesine hizmet etmekteydi. Hacı Bektâş-ı Velî *Vilâyetnâme*'sinde geçen "Dede Garkın" büyük ihtimalle aynı şahıs olmalıdır. Bugünkü Göksun halkı ne Dede Kargın ne de zâviyesiyle ilgili bilgiye sahiptir. Bunların yanı sıra Diyarbekir yöresinde Boz-ulus Türkmenleri arasında üç obaya ayrılmış, nüfusça az Karkın obaları görülmektedir. XVI. yüzyılda Birecik yöresiyle Mardin'in güneyinde Dede Karkın adlı köyler vardı; günümüzde ise Malatya'nın Yazihan ilçesine bağlı aynı isimde bir köy bulunmaktadır. Ancak bu ünlü Türk velîsinin mezarı büyük bir ihtimalle Göksun'daki zâviyesindedir. Yine Malatya'ya bağlı Türkmen cemaatleri içinde Carsten Niebuhr'un 1000 çadır olarak bildirdiği bir Dede Karkın cemaati daha vardı. Bu grup 1734 yılında Alacahan'a iskân edilmek istenmişse de daha sonra bundan vazgeçilmiştir. Aynı şekilde Antep yöresinde 100 çadırılık bir Dede Karkın oymağı yaşadığı gibi XIX. yüzyılın ikinci yarısında da Saruhan sancağında Dede Karkınlı oymağı mevcuttu. Öte yandan Hamîd-ili (İsparta-Burdur illeri) sancağının Eğridir kazasında 250 vergi nüfuslu oldukça büyük bir Karkın oymağı daha vardı. Kaynaklarda bu Karkın oymağının Karamanlı boyuna tâbi olduğu bildirilmektedir. Ayrıca Teke-ili (Antalya), İçel, Tarsus ve Adana sancaklarında Karkın oymakları görülmekteyse de bunların nüfusları azdı. 1102 (1691) yılında Rakka eyaletine yerleştirilen Beydili obaları arasında muhtemelen Antep yöresindeki Göçer Karkınlar'ın kolu olan bir Karkın obasının adı geçmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 397, 777, 1040 (Haleb); nr. 402 (Dulkadirli); nr. 561 (Bozulus); nr. 121 (Hamid); Reşidüddin, *Câmi'u't-tevârih* (nşr. Behmen Kerîmî), Tahran 1338, I, 41; Yazıcızâde Ali, *Târîh-i Âli Selçûk*, TSMK, Revan Köşkü, nr. 1390, s. 22; *Vilâyetnâme* (haz. Abdülbaki Gölpınarlı), İstanbul 1958, s. 22; C. Niebuhr, *Voyage en Arabie*, Amsterdam 1780, II, 338; *Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu*, Ankara 1946, s. 295; Cen-giz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretleri İskân Teşebbüsü*, İstanbul 1963, s. 58, 78, 137; Faruk Sümer, *Oğuzlar: Türkmenler*, İstanbul 1980, s. 312-314, 439-440, 461, 625; a.mf., "Bozoklu Oğuz Boylarına Dair", *DTCFD*, XI (1953), s. 86-89, 101-102; Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyâseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara 1988, s. 51, 87, 107, 108.

FARUK SÜMER

KARLIDAĞ, Abdullah Cevdet

(bk. ABDULLAH CEVDET).

KARLI-İLİ

Batı Yunanistan'da bir Osmanlı sancağı.

Patras körfezinin kuzeyi ile Arta körfezinin güneyi arasında bulunan tarihî sancağın batısında İyon denizi, doğusunda Navpaktos (İnebahtı) dağlık yöresi bulunmaktadır. Osmanlı dönemindeki Karlı-ili adı "Karlo'nun (Carlo Tocco) toprakları" anlamındaki Karlo ilinden bozmadır.

Karlı-ili 1460-1821 arasında Osmanlı sınırlarına dahildi. Ancak etrafta bulunan Venedikliler, Franklar ve Güney İtalya'daki Aragon Krallığı'na karşı, kısmen de stratejik sebeplerle Osmanlılar'ın burasıyla ilgilenmeleri daha önceki tarihlere gitmektedir. Bölgeye kayda değer bir müslüman Türk yerleşmesi olmamışsa da XVIII. yüzyıldan itibaren daha çok ihtidâlar dolayısıyla yavaş yavaş İslâmî bir hayat belirmeye başlamıştır. Bu durum özellikle Vrahori (Agrinion) ve Zapandi (Megalohori) kasabalarında görülür. Günümüzde Yunanistan'ın Aetolo-Akarnania bölgesinin merkezi olan Vrahori esasen XVII. yüzyılda Osmanlılar tarafından kurulmuştur.

İlkçağ'larda bölge Aetolia ve Akarnania olmak üzere iki federasyona ayrılmıştı. Bizans döneminin ortalarından itibaren de Vonitsa, Aetos, Acheloos, Angelokastro ve Dragomesto piskoposluklarına taksim edilmişti. Osmanlılar zamanında Akarnania Ekseremere (Xeromeri) ve Vonitsa, Aetolia ise Engilikası (Angelokastro), Vrahori / Vrahor (Vloho) ve Valtos (Valtoz) kazalarına bölünmüştü. Kale isimlerine bağlı olarak yapılan bu taksimatın Osmanlılar öncesinde bölgenin yönetim merkezlerinin bulunduğu kalelere atfla belirlendiği anlaşılmaktadır. Engilikası Kalesi'nin kalıntıları bugün hâlâ aynı adla anılan köyün yukarısında mevcuttur. Aetos (Aydos), Dragomesto ve Vonitsa kale kalıntıları da günümüzde ayakta olmasına karşılık Vloho ve Valtos kaleleri tamamen kaybolmuştur.

Karlı-ili'nin insanları İlkçağ'larda genellikle yüksek kale duvarlarıyla çevrili şehirlerde yaşardı. Milâttan sonra 467'den itibaren Vandallar'ın, 548-549'dan sonra da Avarlar'la Slavlar'ın işgalleri neticesinde bölgedeki antik medeniyet kayboldu. Ayrıca 522'de meydana gelen büyük bir deprem Batı Yunanistan'ı tamamen tah-

rip etmişti. Milâttan sonra 587'den itibaren Avar-Slav koalisyonu bölgeye iyice hâkim oldu. Muhtemelen bu tarihten sonra çok sayıda Slav buralara göç etti ve yerleşim yerlerine Slav adları verdi. Bölgenin bu dönemden itibaren 750 yılına kadar olan tarihi neredeyse hiç bilinmemektedir. 750 yılı civarında Bizanslılar Kephalaria askerî bölgesini kurdular. 827 ve 829'da Arap korsanlarının Akarnania kıyılarını yağmaladığı kaydedilmektedir. 881 ile 886 yılları arasında merkezi Navpaktos olan diğer bir askerî vilâyet Nikopolis kuruldu. Bu tarihten sonra bölgenin yeniden hıristiyanlaşması ile Slavlar ve diğer işgalcilerin yavaş yavaş Helenleşme süreci başladı. Arap coğrafyacısı İdrîsî, XII. yüzyılın ortalarında Vonitsa'nın duvarlarla çevrili küçük bir ticaret şehri olduğunu yazmaktadır.

Haçlılar'ın 1204'te İstanbul'u alması ve Bizans İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasından sonra Batı Yunanistan'da belli başlı merkezleri Arta (Narda) ve İonnina (Yanya) olan Epirus Despotluğu kuruldu. Aetolo-Akarnania da bu yeni devletin topraklarına dahildi. 1323'te İtalyan asıllı Giovanni Orsini despotluğun başına geçti. 1346 yılında Sırp Araplar Epirus ve Tesalya'yı zaptettiler. 1359'da Gjin Bue Shpata ve Peter Ljoshia idaresindeki Arnavut birlikleri Engilikası ve Arta'ya hâkim oldular. Bölge Arnavut tarihçiliğinde Shpata Arnavut Prensiği olarak tanımlanırken Yunan tarihçileri aynı dönemi "hırsız baronlar zamanı" şeklinde adlandırır. Bu devirde buralara ciddi sayıda Arnavut yerleşimi gerçekleşti. Osmanlı döneminde bölgede ihtidâ edenlerin büyük bir kısmı da esasen bu Arnavutlar'dır. Bölgenin 1521 ve 1562 tarihli en eski Osmanlı tahrirlerinde Arnavutlar'ın kurduğu ve Paleokatuna, Katuna, Lepura gibi Arnavutça adlar taşıyan yerleşim birimlerine ait kayıtlar bulunmaktadır.

1374'te Arnavutlar, Valtos'un kuzeyindeki stratejik öneme sahip Arta'yı ele geçirdiler. 1380'de Yanya Despotu Thomas Arnavutlar'a karşı Osmanlılar'dan yardım istedi; bölgeye Lala Şâhin kumandasında asker gönderildi. Dört yıl sonra da Timurtaş Paşa Arta'ya hücum etti. 1390'da Gazi Evrenos ve Yahşi beyler Arta'yı zaptettiler. 1399'da İyonya adalarını İtalyan dükü Carlo Tocco (I.) Vonitsa toprakları ile Zaverda köyüne saldırdı. Osmanlılar'ın yardımıyla Xeromeri bölgesindeki Kandili, Varnaka, Aetos ve Katochi kalelerini ele geçirdi. Aetolo-Akarnania'da hâkimiyet tesis etmek isteyen Carlo'ya karşı Arnavutlar ve İtalyanlar Osmanlılar'dan yar-